

Záró beszámoló

Szilágyi Zsolt

A pályázat futamideje alatt a szakmai program az előzetes tervekben rögzített tematika mentén és ütemezésben haladt. A fő cél a pályázati tervben meghatározott témákhoz kapcsolódó történeti dokumentumok feltárása, az archívumi kutatások és terepmunkák során gyűjtött anyagok történeti, filológiai, vallás- és néprajztudományi vizsgálata, a mongol buddhista egyház – illetve főláma – történeti, politikai, kultúrtörténeti szerepének feltárása volt. Az elvégzett kutatás során mongóliai és kínai terepmunka, archívumi kutatás jelentette a vizsgálat fő irányát. A program során egyre jelentősebb hangsúlyt kapott a feltárt történeti dokumentumok digitális rögzítése, azok rendszerezése is. A terepmunka utáni katalógizálás, az adatok digitalizálása, rendszerezése a kutatás első időszakában a pályázatban megjelölt hallgató (Lovas Anna) bevonásával történt, majd később mások is csatlakoztak a munkához. A digitalizálás elsősorban a mongóliai archívumokban, vidéki kolostori gyűjteményben (pl. Khögnö tarnii khiid, Bulgan aimag, Dashinchilen szum) és fővárosi magángyűjteményekben feltárt dokumentumok tekintetében volt kiemelten fontos, mert ezek megőrzésének, kutathatóvá tételének feltételei kevésbé biztosítottak, mint az állami levéltárakban, könyvtárakban, vagy kolostori gyűjteményekben megőrzött kéziratoké, fanyomatoké.

Terepmunkák, konferenciák éves bontásban:

2013 őszén lehetőségem volt kutatni Kínában, ahol részben a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Kisebbségi Irodalmak Intézetében dolgozó mongol – Siqinmenghe, Siqinbatu, Bao Xiulan, Dambuerjiafu és Yu-Lan – kollégákkal dolgoztam együtt, illetve terepmunkát is végeztem Gansuban a Sunan Yugur Autonóm Területen. A kínai partnerintézettel való kapcsolat a kutatás egész futamidejét jellemzi, és a jelen projekt további akadémiai együttműködés alapját is biztosítja. Gansuban a *kara-yugur*, illetve a *shira-yugur* kisebbség képviselői között végeztünk terepmunkát. A yugur népesség jelentősebb része a tibeti eredetű buddhizmust követi, a vallás felvételének időpontját a 13. századi mongol hódoltság időszakára teszik, így a yugur buddhizmus több szállal kötődik a belső-ázsiai buddhizmus mongol ágához is. Fontos adatokat gyűjtöttünk a Kulturális Forradalom utáni időszak vallási újjáéledésével, a mai buddhizmussal, a Howangsi városában működő kolostor életével, és korábbi alapításával kapcsolatban. A terepmunka adatai külön cikkben és előadásokon (pl. Körösi Csoma Társaság, 2016 ősz) jelentek meg.

2014 júniusában a belső-mongol Autonóm Tartomány központjában, Hohhotban végeztem kutatást. Ide a kínai tudományos partner segítségével érkeztem. Ellátogattam a Belső-Mongol Állami Múzeumba, ahol a nagyközönség számára nem látható sámán ruhákat, buddhista kegytárgyakat is megnézhettem, és mongol kollégákkal konzultáltam. A Belső-Mongol Egyetem Mongol Tanszékén találkoztam Prof. Dr. Bayarmend Borjiginne, ellátogattam az Inner Mongolian Normal University Khureelbaatar Kutatóközpontjába, valamint kutattam a Belső-Mongol Tudományos Akadémia levéltárában is, ahol Dr. Borjigin Buhchulu, a az Akadémia Irodalomtudományi Intézetének vezetője volt segítségemre. Az akadémiai archívumban több, elsősorban Öndör gegen életére vonatkozó adatot, kéziratot találtam, melyet sikerült digitálisan is rögzíteni. Az itteni kutatásaim nem csak a szűk témához szolgáltatottak újabb adatokat, de jó lehetőséget adtak a Kínában élő mongol kisebbség vallásosságának, kulturális hagyományainak vizsgálatára is.

2014 augusztusában Mongóliában végeztem terepmunkát. Itt az állami archívumok vizsgálata mellett lehetőségem volt egy magángyűjteményben is kutatni. A hasonló „gyűjteményekben”, amiket jellemzően eladásra szánt kéziratokból állítanak össze, általában viszonylag kevés történeti dokumentum hozzáférhető, ugyanakkor nagyon érdekes és értékes kéziratokat is őriznek. Sajnos leggyakrabban nem olyan körülmények között, amik a biztonságos tárolást, illetve az adatok kutatását lehetővé teszik. Az ulánbátori Dashchoilin kolostorban végzett gyűjtőmunka jó adatokkal szolgált a mai mongol buddhizmus bemutatását célzó vizsgálatokhoz is. Itt több szertartáson való részvételre is lehetőség volt.

2014. augusztus 6-9. között részt vettem a *Changing Patterns of Power in Historical and Modern Central Asia* című konferencián. Előadásom címe *Some Aspects of Legitimacy of the Mongol Head Lamas and the Political Role of Buddhism in the Progress of Forming the Mongolian State* volt.

2015 első felében a kutatás eredményeit három konferencián mutattam be. Áprilisban az ELTE Mongol- és Belső-ázsiai Tanszék, a Mongolisztikai Kutatóközpont és az MTA BTK Néprajztudományi Intézet közös szervezésében megrendezett *Mongolian Buddhism: Past, Present and Future* című konferencián tartottam előadást a mongol népi kormány korai időszakában született, a mongol buddhizmussal kapcsolatos, illetve a 8. *bogd gegeen*ekről szóló kéziratokról. Májusban a Magyar Vallástudományi Társaság Szegedi Egyetemen szervezett konferenciáján beszéltem a mongol buddhizmus papi nőtlenségre vonatkozó hagyományairól. Július 19-20. között az Ulánbátorban szervezett *Mongolia and Central Asia in the late 19th*

early 20th Century című nemzetközi konferencián adtam elő a *Hungarian Travelers in Mongolia in the Early Part of the 20th Century* című előadásomat, ami elsősorban a teokratikus mongol állam időszakában Mongóliában tartózkodó magyarokról szólt.

2015-ben két terepmunkát sikerült megvalósítani. Májusban a CASS Kisebbségi Irodalmak Intézetében dolgozó kollégákkal dolgoztunk együtt, és előadást tartottam a Pekingi Magyar Kulturális Intézetben a 2013-as terepmunka adatairól a yugur buddhizmussal kapcsolatban. Júliusban ulánbátori kollégákkal találkoztam és újra sikerült dolgoztam a korábbi évben megismert magángyűjteményben. Itt elsősorban nagyobb figyelemre számot tartó buddhista szövegek, mongol és gyakrabban tibeti nyelvű szútrák, láma életrajzok találhatóak, de néhány történeti dokumentum is fellelhető. A jelen kutatás szempontjából fontosabb dokumentumokat sikerült digitálisan is rögzíteni.

2016 áprilisában a PPKE Modern kelet-Ázsia Kutatócsoport, az ELTE Távol-keleti Intézet és az MTA BTK Néprajztudományi Intézet közös szervezésében létrejött *Kulturális hagyomány a modern kelet-ázsiai államban* című konferencián tartottam előadást, melynek témája a hagyományos mongol nomád kultúra és a buddhizmus szerepe a modern mongol kultúrában, a nemzeti identitásban és a modern mongol a nacionalizmusban. A konferencia anyagaiból Salát Gergely és Szilágyi Zsolt szerkesztésében egy önálló kötet is megjelent. (L' Harmattan Kiadó, Budapest 2016) kiadó,

2016 augusztusában újabb kutatóútra utaztam Mongóliában. Folytattuk az együttműködést Prof. L. Altanzaya történésszel, akinek egyik fő kutatási témája a mongol buddhizmus. A közös munkánk egyik eredményeként nyert L. Altanzaya vendégkutatói meghívást az MTA-tól, mely során folytattuk a mai mongol kulturális hagyomány és a mongol buddhizmus kapcsolatát, illetve a Mongóliában napjainkban tapasztalható kultúraváltás folyamatát vizsgáló közös kutatásainkat. L. Altanzayának 2016-2017-ben egy évig volt lehetősége több alkalommal dolgozni az MTA BTK Néprajztudományi Intézetében és kutatni magyar gyűjteményekben.

Az ulánbátori archívumi kutatás mellett hosszabb terepmunkát végeztem Zavkhan és Khövsgöl megyékben. Ide a kutatás során állandó mongóliai tudományos partneremmel a Mongol Tudományos Akadémia Történeti- és Régészeti Intézetének igazgatójával, S. Chuluun professzorral utaztunk. Elsősorban a khotogoit mongol népesség kultúráját, a területen 1937-1938-ban elpusztított mongol kolostorok történetét vizsgáltuk. Ez a vidék – a Yeke Shabi – a 20. század második évtizedéig a mongol főláma fennhatósága alatt állt, így a mongol buddhizmus 20. század eleji történetének egyik legérdekesebb területe. A Dashchoilin

kolostorban újabb szertartásokat sikerült nem csak fényképezni, de videóra is venni, így a mai mongol buddhizmus dokumentálásához újabb adatokkal gyarapodtunk. A terepmunka alatt készített csaknem 6 órányi nyersanyag egy rövid dokumentumfilm készítésére is lehetőséget ad.

2016 novemberében a PPKE Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport és az MTA BTK Néprajztudományi Intézet *Vallás és politika Ázsiában* című konferenciáján beszéltem a dalai láma és a mongol buddhizmus kapcsolatáról, illetve ennek napjainkban is jelentkező politikai hatásáról. Hasonló témával készültem az ELTE Belső-ázsiai tanszék és Mongolisztikai Kutatócsoport, valamint az MTA BTK Néprajztudományi Intézet által közösen szervezett konferenciára, melyet 2017 áprilisában rendeztek meg Budapesten.

2017 májusában a Mongol Állami Archívumban, a Mongol Tudományos Akadémia Történeti és Régészeti Intézetének könyvtárában végeztem kutatást. Egy gyűjteményben csaknem 30 újabb, a mongol buddhizmus 20. század eleji történetéhez kapcsolódó dokumentumot találtam, amiket sikerült digitálisan rögzíteni. 22 közülük kapcsolódik a buddhizmushoz, láma életrajzok, a *bogd gegeen* tevékenységéhez kapcsolható kéziratok, illetve néhány *lunden*, un. prófécia is megtalálható közöttük. A tulajdonos elmondása szerint, a gyűjteményt 2004-ben hozta létre, a legtöbb dokumentum eredetéről nincs megbízható információja. Eredetiségükre, korukra csak a felhasznált papír minőségéből, a lejegyzett történeti eseményekből, a nyelvezetből következtethetünk. A legtöbb nem un. *pothi* forma, hanem *nugalbar bichig*, ami harmonikaszerűen összehajtott dokumentumot jelent. Néhányon található vízjel esetleg pecsét, másokon viszont nem. Némelyik csupán egy oldalas kis összefoglaló, más dokumentum több tíz oldal terjedelmű. Néhány 2017-ben előkerült dokumentum igen érdekes, mivel ezeket az 1921-es bolsevik forradalom időszakában, vagy közvetlenül utána írták, így elsődleges forrásoknak tekinthetően a forradalmárok buddhizmussal, illetve a buddhista kolostori rendszerrel kapcsolatos elképzelései, politikája tekintetében. A forradalom korai időszakában keletkezett kéziratok közül több is ellentmond annak, ahogyan a hatalomra került bolsevik hatalom később, elsősorban az 1930-as évek második felében nyilatkozott az egyházzal. 1919-1920 körül a forradalmárok még partnert és szövetségest láttak a mongol buddhista egyházfőben, a vallásellenes ideológia csak később jelent meg a bolsevik mongol kormány intézkedéseiben.

2017 őszén újabb konzultációkra került sor a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Kisebbségi Irodalmak Intézetében. A több éves kutatási együttműködésnek köszönhetően az MTA BTK Néprajztudományi Intézet és a kínai partner intézet elhatározta egy közös

tudományos folyóirat indítását is, melynek magyar szerkesztője jelen program vezetője, Szilágyi Zsolt, kínai szerkesztője Dr. Siqinbatu.

2018 májusában újabb mongóliai kutatóútra került sor. A Mongol Tudományos és Technológiai Egyetem professzorával. Lkh. Erdenbolddal utaztunk Bulgan megye Dashinchilen járásába, ahol Khar bukh balgasban egy 16-17. századi mongol kolostort, illetve egy 17. századi erődítést, Tsogt taiji mongol előkelő által épített erődöt tanulmányoztuk. Mindkettő a második mongol buddhista megtérés, tehát a 16-17. századi mongol buddhizmus szempontjából meghatározó hely. Khar bukh balgasban korabeli buddhista kéziratokat is találtak, melyek a kolostor létrejöttének, a 16-17. századi mongol buddhizmusnak meghatározó forrásai. A fővárosban konzultáltam S. Chuluun intézetigazgatóval, a 19-20. századi mongol történeti dokumentumok digitalizálásának lehetőségeiről, a forrásfeltárásról, illetve a jelen program tapasztalatai alapján kezdett közös digitalizálási projektünkről.

A kutatási program során összesen 42 a programhoz szorosan kapcsolódó publikáció, hazai és nemzetközi konferencia előadás, folyóiratcikk, könyvfejezet jelent meg. A konferenciák közül a legfontosabbak a Budapesten rendezett két, mongol buddhizmussal foglalkozó konferencia (2015 – *Mongolian Buddhism: Past, present and Future*; 2017 – *Mongolian Buddhism in Practice*), az ulánbátorban megrendezett két konferencia (2014 – *Changing Patterns of Power in Historical and Modern Central Asia*; 2015 – *Mongolia and Central Asia in the late 19th early 20th Century*). Ezek mellett több hazai tudományos rendezvényen is elhangzottak előadások. A hazai konferenciák mindegyikében jelen projekt témavezetője Szilágyi Zsolt, illetve a befogadó intézmény az MTA BTK Néprajztudományi Intézet szervezőként is rész vállalt.

A program során a történeti dokumentumokról készített digitális rekordok felkerülnek a befogadó intézmény megújuló digitális adattárába, mely a MúzeumDigitár rendszerben rögzíti az elkészült digitális felvételeket. A Múzeumdigitár feltöltése jelen program záró időszakában kezdődött. A digitális gyűjtemény elérhető lesz külső kutatók, érdeklődők számára is, akik a befogadó intézmény adattárába került digitális rekordokat kutathatják is.

A történeti vonatkozású kéziratokról elkészült digitális rekordok főbb kategóriái:

1. Láma életrajzok, bogd geegen életrajza: 723 rekord (oldalak)
2. Mandzsu császári parancsok: több kötet, összesen 135 rekord
3. A mongol bogd geegenek és a mandzsu császárok közötti levelezésről: összesen 2387 rekord

4. Mandzsu és a teokratikus kormány idejéből származó törvények: 271 rekord

A fenteken kívül újabb csaknem 1500 fotót sikerült készíteni buddhista szútrákból, egyéb, kolostori gyűjteményben (pl. Khögnö tarnii khiid) tartott nyomatokról, kéziratokról.

Jórészt a jelen program során szerzett tapasztalatok alapján sikerült külső támogatást szerezni egy MTA Néprajztudományi Intézet és a Mongol Tudományos Akadémia Történeti- és Régészeti Intézete által közösen végzett programhoz, mely 19-20. századi mongol történeti dokumentumok digitalizációját végzi.

Nemzetközi kutatási együttműködések:

A program során sikerült a témavezető nemzetközi kapcsolatait tovább fejleszteni. A programban végzett közös kutatások tovább erősítették az MTA BTK Néprajztudományi Intézet és a Kínai Társadalomtudományi Akadémia Kisebbségi Irodalmak Intézet közötti szakmai kapcsolatot. 2017-ben magyar oldalról a jelen pályázat vezetője, a kínai fél részéről pedig Dr. Siqinbatu tudományos főmunkatárs témavezetésével indult három éves bilaterális együttműködés a két intézet között *Folklore and Culture Studies of Mongolian and Other Northern Ethnic Minorities in China* címmel. A két intézet vezetői 2017-ben együttműködési megállapodást írtak alá egy új közös tudományos folyóirat indításáról is, melynek címe *Studies on Cultures along the Silk Road*, első száma előre láthatóan 2018 őszén, a program zárása után jelenik meg.

A mongol relációban is sikerült a kapcsolatokat bővíteni. Szilágyi Zsolt és S. Chuluun korábbi együttműködése, és a jelen programban végzett kutatás alapján 2017-ben indult a *Mongolian Cultural Tradition. Ethnological, ethno-ecological and historical research in mongolia* című három éves bilaterális projekt a magyar és mongol intézet között, melynek vezetői S. Chuluun és Szilágyi Zsolt. Ugyancsak a jelen programban szerzett tapasztalatok alapján sikerült támogatást nyerni a Mongol Tudományos Akadémia Történeti és Régészeti Intézetének Archivumában található, késő 19. és kora 20. századi dokumentumok digitalizálására, mely projektet a British Library támogat. (Endangered Archives programme, EAP927). Az elkészült digitális a magyar és mongol intézetekben is hozzáférhetővé válnak. Az elkészülő digitális adatbázis előre láthatólag több mint 200 000 felvételt fog tartalmazni.

A mongol együttműködések a Mongol Tudományos és Technológiai Egyetemmel, a Mongol Állami Tanárképző Egyetemmel is sikerült szorosabbra fűzni. Előbbiben Dr. Lkh. Erdenebold tanszékvezető, utóbbiban Dr. L. Altanzaya Szilágyi Zsolt legfontosabb kapcsolata.